

Национална стратегия за развитие на високите технологии в България

Съдържание

1. Високите технологии в съвременната икономика и общественото развитие
2. Условия за развитие на високотехнологичните дейности в България
3. Цел на стратегията за развитие на високотехнологичните дейности в България
4. Приоритети в развитието на високотехнологичните дейности в страната
5. Области на държавно въздействие за развитие на високотехнологичните дейности
6. Високотехнологичните паркове като инструмент за реализация на държавната политика за развитие на високотехнологичните дейности в страната
7. Мерки за усъвършенстване на нормативната уредба на високотехнологичните дейности
8. Финансови условия за осъществяване на държавната политика за развитие на високотехнологичните дейности
9. Адекватно данъчно третиране
10. Организационни мерки за реализация и развитие на държавната политика в областта на ВТД

1. Високите технологии в съвременната икономика и общественото развитие

Икономиката на развитите страни на прага на XXI век е тясно обусловена от развитието на науката и високотехнологичните дейности (ВТД), които предоставят нови възможности за производство на конкурентни продукти и услуги.

Високотехнологични производства и услуги според възприетата международна практика са тези, в рамките на които директните разходи за научна, изследователска и развойна дейност са над 8 % от продажбите на съответния сектор. Според класификацията на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) високотехнологично е производството на аерокосмическа техника, компютрите и офис оборудването, на радио, телевизионно и комуникационно оборудване и фармацевтика. Високотехнологични услуги са телекомуникациите, компютърните и информационните услуги, финансовите услуги и услугите, свързани с научно-приложна и развойна дейност. Като средновисоки технологии се приемат производството на апаратура за научни изследвания, електропромишлеността, химическата промишленост, производството на транспортни съоръжения.

Високотехнологичните производства заемат все по-голямо място в световния брутен продукт и международната търговия. В средата на 90-те години високотехнологичните продукти съставляваха 12.7% от общия износ на ЕС, 24% от този на САЩ и 25.3% от този на Япония, като този износ нараства за пет години съответно с 55%, 38% и 63%. За последните 4 години 30% от икономическия растеж на САЩ идва от информационни технологии, а заплатите в сектора са с 64% по-високи от средните за страната. На фирмено равнище компаниите, които въвеждат интензивно иновации, са тези, които ефективно използват ресурсите, постигат висока конкурентноспособност, налагат нови продукти и по този начин бързо разширяват пазарното си присъствие. Предполага се, че към 2010 г. повечето от 10-те най-мощни световни компании ще бъдат в областта на ВТД, като някои от тях днес може да са все още неизвестни или дори все още несъздадени. За да постигнат водещи позиции в сектора на високите технологии, компаниите инвестират все по-големи средства в развойна и внедрителска дейност. Вложените от 300-те най-големи компании в света за 1997 година средства, достигат \$216 млрд., като нарастват всяка година с над 10 %.

Във всички развити страни тези усилия са активно подпомагани от държавата. В повечето от тях има приети дългосрочни програми за развитие на наукоемките и високотехнологичните отрасли, за тяхната научна, развойна и образователна база, финансирането, експортното стимулиране, стандартизацията, нормативните условия, данъчното третиране. Разходите за НИРД като процент от БВП по данни от 1995-96г. започват от 1.5% (Канада, Ирландия, Австрия), 2% (Великобритания, Холандия), 2.5% (САЩ, Корея, Финландия) и надхвърлят 3% при страни като Швеция и Япония.

Като правило между 20% и 50% от тези разходи се покриват от държавата. Всички тези усилия се обуславят от благоприятното въздействие на високотехнологичните компании върху икономиката на съответните страни. Високите технологии често имат верижен ефект върху социалния и културния живот на обществото, неизмерим в материални единици, но повишаващ стандарта и качеството на живота и перспективите на страната като цяло.

Високотехнологичните продукти и услуги позволяват на икономиките, в които се произвеждат, да повишат общата си конкурентноспособност в световния пазар, да поддържат висок темп на нарастване на износа, и то на стоки и услуги със сравнително високи международни цени. В национален план, развитието на такива производства и услуги води до снижаване разходите на материали и енергия в единица БВП и до по-

висок дял на екологично чистите производства. От примера на страни като Израел, Финландия, Ирландия, Тайван, Сингапур и др. следва, че ориентацията към високотехнологични производства води до стабилен икономически растеж и до рязко повишаване на стандарта на живот в тези страни. Създават се условия за стимулиране на научното и културното равнище на работещите. Укрепва вътрешнополитическата стабилност и се засилва международното влияние на страната.

Динамиката и значението на съвременните високотехнологични дейности за икономическия растеж и развитие поставят пред нашата страна дилемата: дали да е генератор на нови идеи, продукти и услуги и активно да развива високотехнологичните дейности, или да бъде само потребител на високотехнологични крайни продукти, внесени отвън и заплатени с материалоемки, неекологични производства, основани на ниско квалифициран труд, оставяйки за производителите им не само високата търговската печалба, но и целия положителен ефект който те имат за останалата част на икономиката която ги произвежда. От успешното решение на тази дилема определено ще зависи мястото, което България ще заеме в европейската и световната икономика през XXI век.

2. Условия за развитие на високотехнологичните дейности в България

България бе специализирана в областта на високите технологии в рамките на бившия Съвет за икономическа взаимопомощ. Разпадането на този пазар бе основен катализатор за негативните процеси в този сектор у нас. То доведе до прекъсване на изградените връзки между научните изследвания, изобретенията, научно-приложните разработки и внедряването в производството, характерни за планово-административната икономика. Не бяха създадени механизми за пазарното им трансформиране. Ефектът е в значително застаряване на техническата база за изследователска и развойна дейност, дисквалификация, преоритнация и емиграция на значителна част от научно и технически подготвените българи и липсата на перспектива за младите специалисти в страната.

Днес са необходими нови механизми за трансфер на научните разработки или идеи в технологичен продукт с реализуема пазарна стойност, който да отговаря на условията за конкурентноспособност. Пътят от лабораторния прототип, съоръженията за неговото производство до опитното производство и до пазарната реализация е дълъг процес, в който важни елементи са финансирането, управлението на риска и организацията.

Фактори

1. Съществуващи – наука, технологии, трансфер, производство, реализация

2: Неблагоприятни –

- Общото състояние на икономиката през 90-те години и спадът на икономическата активност.
- Влошеното финансово състояние на предприятията не позволява своевременно обновяване на производственото им оборудване и това свива търсенето на високотехнологични продукти в страната.
- Загубата на пазарите на страните от Централна и Източна Европа. След либерализацията им нашите продукти в повечето случаи не издържаха на конкуренцията.
- Прекратяването на държавните субсидии за развитието на високотехнологичната промишленост.
- Ниското равнище на чуждите инвестиции в страната.

В България част от основните компоненти на този цикъл - наука, технологии, трансфер, производство, реализация - съществуват. Има обаче редица тенденции и фактори, които са се отразили и продължават да се отразяват неблагоприятно:

- Общото състояние на икономиката през 90-те години и спадът на икономическата активност.
- Влошеното финансово състояние на предприятията не позволява своевременно обновяване на производственото им оборудване и това свива търсенето на високотехнологични продукти в страната.
- Загубата на пазарите на страните от Централна и Източна Европа. След либерализацията им нашите продукти в повечето случаи не издържаха на конкуренцията.
- Прекратяването на държавните субсидии за развитието на високотехнологичната промишленост.
- Ниското равнище на чуждите инвестиции в страната.

Условията през последните 10 години не благоприятстваха развитието на науката и на приложните научни изследвания. За 1998г. само 0.16% от brutния вътрешен продукт е отделен за наука и научни изследвания, което е многократно по-малко в сравнение със страни със сравнимо по брой население и сходно географско положение и традиции (Унгария, Португалия, Финландия, Чехия, Израел).

По-конкретно наблюдаваме следните негативни тенденции:

- Спад на интензивността на дейностите в областта на науката и технологиите;
- Ускорен спад на разходите за изследователска и развойна дейност (над 10 пъти за периода 1989 - 1998 г.);
- Силно намалени разходи за наука и изследвания в отбранителната промишленост;
- Слабо участие на университетите в развоя и внедряването;

- Съотношението между фундаменталните и приложните изследвания - изцяло в полза на първите;
- Структурата на разходите за НИРД не стимулира изследванията в областта на високите технологии;
- Спад на броя на регистрираните български патенти в страната и чужбина.

Означава ли това, че амбицията на България да развие високотехнологична индустрия и услуги е била само плод на изкуствено създадените условия в рамките на централно-планираната икономика и дирижираната международна търговия в СИВ?

Разполагаме ли с реални условия днес за ново усилие в тази насока на пазарна и конкурентна основа?

Считаме, че има основания да отговорим положително на последния въпрос. Кои са благоприятните фактори, които съдействат за развитие на високите технологии в страната в съвременните условия?

1. Преди всичко е налице значителен научен потенциал както в областта на някои фундаментални науки (математика, физика, химия), така и в области на научно-приложните изследвания (микроелектроника, компютърни системи, софтуер, телекомуникации и фармация).

2. Образователната система е призната за добра и с възможности за обучение на специалисти, отговарящи на международните изисквания.

3. Съществуват лабораторна база, производствени мощности към нея и развойни институти (например в микроелектрониката, електротехниката, оръжейната индустрия и др.).

Отделно би следвало да се посочат възможностите на БАН и Висшите училища, където е съхранен част от научния потенциал на някои институти и научни и развойни бази (металознание, компютърни системи и софтуер, нови материали, химически източници и др.).

4. Налице е производствена база. В края на 80-те години в България съществуваше сериозна за мащабите на страната производствена база, осигуряваща значителна продукция в областта на високотехнологичните дейности и предназначена главно за износ в страните от икономическата зона на СИВ. Тази база бе съсредоточена основно в големите стопански обединения на изчислителната техника, електрониката и микроелектрониката, химическата промишленост, военната индустрия, а така също и в опитното производство на някои висши училища, ведомствени развойни институти и институти на БАН. С отварянето на пазара на СИВ и с прекъсването на системата на гарантираните планирани доставки, оставена в условията на свободна конкуренция, българската високотехнологична промишленост бързо загуби традиционните си пазари и наред със свиването или изчезването на производствата се загубиха и естествените възможности за инвестиране в научни изследвания, развой и модернизиране на производствените мощности. Тези взаимносвързани процеси, протекли в рамките на почти цяло десетилетие, доведоха при отсъствието на ясна правителствена позиция за намиране на инвестиционни ресурси и начините за тяхното използване до застаряване, амортизиране, разграбване и в крайна сметка до инвестиционна непривлекателност като цяло на наличната производствена база. Независимо от тази негативна констатация трябва да се отбележи, че съществуват и реални производствени мощности в някои области, като фармация, микроелектроника, електроника (базови технологии и апарати), металознание, оръжейна промишленост, лазерни технологии, биотехнологии и др.

5. В резултат на предприемчивостта на специалисти от високотехнологични предприятия и институти се появиха малки частни фирми /за асемблиране, за производство и разпространение на софтуерни продукти, фирми, реализиращи поръчки за развойна дейност в областта на микроелектрониката, фармацията и др./

6. У нас има и известен положителен опит с някои полезни и перспективни форми, подпомагащи развитието на високите технологии. /Бившите фондове - Национален фонд "Научни изследвания" и Фонд "Структурна и технологична политика", подпомагаха иновационните процеси. Преоформени сега като дейност към МОН, при техните мащаби и/ без тясна връзка с други елементи на държавната индустриална политика, без наличието на рисков капитал и по-сериозно финансово подпомагане на инфраструктурата, необходима за подобна дейност, не може да се очакват сериозни резултати в областта на високите технологии.

Съществува известен опит в привличането на рисков капитал от международни източници или в съвместни международни проекти (например от типа на Silway Semiconductors, ГУКИС, Мобиком, RILA софтуер и др.). Тези и много други фирми направиха инвестиции, което позволи да се увеличи производителността на труда, да се разширят областите на приложение и да се повиши качеството на произвежданите продукти. За някои от тях до 95% от продукцията им се изнася на западните пазари. Работи се по дългосрочни договори с фирми от автомобилната промишленост (Daimler-Crysler, Volvo, Renault), телекомуникациите (Siemens, Ericson, Nortel, Lucent Technology), битовата електроника (Moulinex, Info), военната електроника и др.

България може да продължи с развитие на високотехнологични дейности и производства. За това са необходими ясна стратегия, гъвкави механизми за стимулиране, съзнание за сложността на задачата и последователност в търсене на решението ѝ.

3. Цел на стратегията за развитие на високотехнологичните дейности в България

Основната цел на правителството в областта на икономическата политика е висок неинфлационен икономически растеж и изграждане на конкурентно, пазарно, експортно ориентирано стопанство - основа за просперитет на страната, повишаване на жизнения стандарт и постепенно достигане на икономическото и културното ниво на развитите европейски държави.

В изпълнение на горното настоящата стратегия има за цел да преодолее негативните тенденции в развитието на високотехнологичните дейности в страната чрез прилагане на съвременна секторна индустриална политика, която съответства на Програма 2001 на правителството.

Целта на стратегията за развитие на високите технологии в България е създаване на значителен, динамично развиващ се икономически сектор за високотехнологични дейности. Високотехнологични са дейностите чрез които се създават конкурентноспособни стоки и услуги на основата на висококвалифициран труд и научни постижения. В този смисъл Стратегията се занимава с високотехнологичните производства и не третира в подробности другия аспект на развитие на високите технологии, а именно внедряването на високотехнологични продукти и услуги във всички сектори на стопанството.

Икономическата и социалната ефективност от развитието на високите технологии се свързват със създаването на условия и механизми за ускорено превръщане на придобитите у нас и от чужбина знания в краен конкурентно реализиран на националния и външния пазар продукт. В резултат на това ще постигнем пълноценно използване на научния, образователния и човешкия потенциал, в който има дългогодишни вложения и натрупвания и в момента няма пазарна реализация. Това ще повиши производителността на труда и размера на произвеждания продукт в икономиката, т.е. ще стимулира икономическия растеж. Ще се подобрят редица важни показатели в икономиката ни - материалоемкост, енергоемкост, екологичност и други. Ще се повишат заплащането на голяма група от квалифицирани специалисти, техният социален статус и самочувствие. В политически и международен план развитието на високите технологии в България ще повиши нейния престиж и ще я направи желан партньор в международното икономическо, политическо и военно сътрудничество.

4. Приоритети в развитието на високотехнологичните дейности в страната

Идентифицирането на националните приоритети се основава на няколко критерия:

- осигуреност с национални ресурси за конкурентното им развитие: финансови (частни и публични), материални, човешки (квалификация, умения), интелектуална собственост;
- състояние и възможности за пазарна реализация в страната и чужбина;
- стратегическо значение за развитието на страната;
- принос за състоянието на конкурентноспособността на фирмите и икономиката като цяло (дали технологиите са базови, ключови, развиващи се или нововъзникващи);
- възможности за въздействие върху издигането на цялостното технологично равнище на група отрасли или на икономиката (информационните и комуникационните технологии);
- възможности за развитието на високи технологии чрез промяна на организационните структури (смяна на собствеността, привличане на чужди инвестиции, създаване на малки и средни предприятия)

Между вариантите за отраслова структура на икономиката у нас съществува възможност за максимално насочване към ВТД като основа за бъдещия отраслов модел на страната. Това се определя от наличието на добри предпоставки за развитието на високотехнологични производства в България, нуждата от постигане на висок растеж в следващите години, който да бъде запазен за продължителен период, липсата на други сериозни природни дадености за развитие на материалоемки и енергоемки производства, необходимостта от съхраняване на природната среда и др.

Въз основа на горните критерии предвиждаме главните усилия да се насочат към стимулиране на високотехнологичните и средно високотехнологичните дейности в следните направления:

- информационни технологии;
- телекомуникации, комуникационно оборудване и услуги;
- микроелектроника, микромеханика и микросистеми;
- нови материали, химични вещества и компоненти;
- енергетика, електропромишленост, енергийна ефективност, използване на алтернативни и възобновяеми енергийни източници;
- системи и средства за автоматизация и роботика;
- електроника, приборостроене, медицинска техника и апаратура за научни изследвания;
- биотехнологии, фармацевтика, прецизна химия;
- нови сортове растения и породи животни, генно инженерство;
- медицина, подобряване на качеството на живот;
- предотвратяване и контрол на замърсяването на околната среда, устойчиво развитие;

- технологии на управлението.

Посочването на тези направления е ориентир за по – задълбочен анализ на всяко от тях, оценка на възможностите ни и формулиране на специфичните мерки за подпомагането им. Този анализ трябва да стане основа за приемане на конкретни програми за развитие на най-перспективните от тях.

Заедно с това тези направления не трябва да се разглеждат като категорично и окончателно дефинирани. В съвременния свят много трудно може да се заемат устойчиво високотехнологични ниши дори при наличие на подходяща, развита на приемлива степен база, която включва традицията, знания и умения, собствени технологии, познаване на пазари и партньори, нагласа в обществото, както и възможности за висока добавена стойност при производството на стоки и услуги вследствие на използването на нови знания.

Правителството ще насърчава и всяка друга технологична дейност, при която научни знания, умения и съзидателното начало се превръщат в конкурентноспособен пазарен резултат, продукт или услуга. Развитието на приоритетните високотехнологични индустрии и услуги ще доведе чрез дифузия до иновации и повишаване на производителността и в нискотехнологичните отрасли, в които България има своето място на световния пазар, като селско стопанство, хранителна и текстилна промишленост .

5. Области на държавно въздействие за развитие на високотехнологичните дейности

Въздействието на държавата за развитие на високотехнологичните дейности трябва да бъде насочено към усъвършенстване на общите условия, подобряване на научната и инженерната (технологичната) база, създаване на необходимите условия за трансфер, засилване въздействието на факторите, които повишават склонността на фирмите да генерират и възприемат иновации.

Държавното въздействие за усъвършенстване на общите условия за ускоряване на иновационните процеси ще бъде насочено към:

- усъвършенстване на правната среда – правото на интелектуална и индустриална собственост, патентно и лицензионно право, нормативната база на високотехнологичните паркове;
- фискалната среда - данъците и таксите, амортизационната политика за високотехнологичните фирми;
- външнотърговската политика - митата за необходимото съвременно оборудване и технологии, създаването на условия за достъп до международни пазари, създаването на високотехнологични свободни зони;
- усъвършенстване на системата на основно образование за цялото население, която определя минималните образователни стандарти и качеството на работната сила, както и възприемчивостта на вътрешния потребителски пазар към високотехнологични продукти;
- развитие на транспортната и телекомуникационната инфраструктура;
- подпомагане на създаването на финансови институции, предоставящи достъп до разнообразни и гъвкави форми на финансиране, в т.ч. венчърен капитал;
- усъвършенстване на индустриалната структура и конкурентната среда;
- развитие на корпоративна култура и мениджърски умения и подход сред специалистите в областта на високите технологии.

Друга насока за положително въздействие на държавата върху иновационните процеси е обновяването на научната и технологичната база на страната. Научното познание и инженерните навици са от първостепенно значение за иновациите в продукта и в метода на производство. Елементите на националната научна и инженерна база включват:

- специализирана система за техническо обучение;
- университетска система;
- система за подкрепа на базови (фундаментални) изследвания;
- обществено значими НИРД - финансиращи програми и институции, насочени основно към области като здравеопазване, опазване на околната среда и отбрана;
- стратегически НИРД - финансиращи програми и институции, насочени основно към "доконкурентни НИРД" или технологии от определен клас;
- подкрепа за иновации чрез финансиращи програми и институции в области, в които отделните предприятия не биха могли да получат или трудно биха получили печалба, ако проведат съответната изследователска и развойна дейност в рамките на предприятията.

Държавното въздействие върху иновационните процеси ще бъде насочено и към трансферните фактори. В най-широк смисъл те са:

- формални и неформални връзки между фирмите, включително мрежите от малки фирми, взаимоотношенията между потребители и доставчици, отношенията между фирми, регулаторни агенции и изследователски институции, както и стимули в рамките на производствено взаимосвързаните компании ("клъстерите"), които могат да произведат информационни потоци, подпомагащи иновациите, или да подпомогнат фирмите при достъпа им до тях;

- наличието на водещи експерти, държащи чрез различни средства ключовете за технологично развитие (вкл. нови технологии и кодирано знание в патенти, специализирани публикации) и развиващи лични мрежи от контакти, които определят потоците на информация вътре във фирмата и в обществото;
- международните връзки като ключов компонент на мрежите, чрез които информацията се анализира; мрежите от международни експерти са решаващи за предаването на съвременно научно разбиране и познание и водят до нови технологични решения;
- степента на мобилност на експерти в областта на технологиите пряко засяга скоростта на разпространение на новите технологии;
- улесенен достъп до публичната изследователска и развойна дейност;
- създаването на компании чрез отделяне от съществуващите или от публични научноизследователски и развойни институции, което обикновено включва трансфер на индивиди с опит и често води до комерсиализиране на новите технологични решения в общественния сектор;
- етиката, системата обществени ценности, доверието и отвореността са фактори, които влияят върху разширяването на мрежите, връзките и другите канали за комуникация; те могат да бъдат ефективни чрез акцентирание на неформалните връзки между индивидите, рефлектират върху бизнес договореностите и оформят параметрите и приемливите правила на поведение, в рамките на които се осъществяват комуникацията и размяната на информация;
- кодифицирано познание в патенти, търговски марки, технологии и ноу-хау;
- широк достъп (в това число на висшите училища) до световните източници на специализирана информация, като преса, научни списания, материали от конференции, бази данни с технологична и научна информация.

Особено важни от гледна точка на развитието на високите технологии са динамичните фактори, определящи способността за възприемане и генериране на иновации във фирмата. Това включва редица човешки, социални и културни фактори, които са решаващи за ефективността на иновациите във фирмите. Тези фактори са функция основно на образователното равнище. Но те се отнасят и до лесната комуникация вътре в организациите, неформалните взаимодействия, сътрудничеството и каналите за информация и трансмисия на опит между и в организациите, както и културните фактори, които имат особено важно значение за ефективното опериране на тези канали. Върху тези фактори държавата може да въздейства косвено създавайки благоприятна обща среда, подобрявайки образователната система и т. н.

6. Високотехнологичните паркове като инструмент за реализация на държавната политика за развитие на високотехнологичните дейности в страната

Стратегията за развитие на високите технологии в България определя водещо място на високотехнологичните паркове (ВТП) и на технологичните инкубатори като инструменти за реализация на държавната политика.

Високотехнологичните паркове ще се формират въз основа на съществуващите в страната ресурси и структури. Те ще бъдат обособени институционално пространства, които ще създават благоприятни условия за разработване, внедряване и пазарна реализация на модерни технологии и научно-приложни разработки чрез обединените усилия на научни, изследователски и образователни институти, технологични фирми, частни предприемачи и инвеститори, държавата и местните власти.

Цел - осигуряване на условия за собствена или на други юридически лица високотехнологична дейност, чрез:

- научно-изследователска и развойна дейност за развитие на високи технологии в области, в които отделните предприятия не биха могли да получат или трудно биха получили печалба, ако проведат съответната НИРД в своите рамки;
- придобиване на машини и оборудване на съвременно технологично равнище и предоставянето им при благоприятни условия на фирмите работещи в парка;
- придобиване на технологии (патенти и непатентовани изобретения, лицензи, ноу-хау, търговски марки) и предоставянето им на фирмите, осъществяващи ВТД;
- достъп до световни източници на технологична информация, като бази данни, специализирани публикации, мрежи за технологичен обмен и др.;
- дейности по проектно-програмното осигуряване и свързаните с тях услуги;
- професионална квалификация и преквалификация в областта на високите технологии; обучение на дипломанти и докторанти чрез конкретно участие в дейностите на ВТП и във фирмите, членове на ВТП;
- пазарно проучване, оценка и внедряване на високи технологии чрез проектантски дейности, технически консултации и анализи;
- консултации и услуги в областта на правото, управлението, счетоводството, търговската дейност и проучването и проникването на пазари и други бизнес услуги, пряко свързани с развитието и внедряването на

високите технологии в страната.

Учредители:

- Държавата, общините, висшите училища, Българската академия на науките, сдружения с идеална цел и фондации, които осъществяват или подпомагат ВТА.
- Юридически лица, осъществяващи търговска дейност, еднолични търговски дружества с държавно или общинско участие.
- Дееспособни физически лица, притежаващи вещни права върху земя, сгради и съпътстваща инфраструктура на територията на ВТП или права върху обекти на интелектуална или индустриална собственост.

ВТП са територията, на която се срещат частният с държавния и общественения сектор, инвеститорът с потенциалния реципиент, университетските - с приложните изследвания, и продуктът с пазара.

Възможности - от една страна, за директен трансфер на нови разработки от университетите и развойните звена към пазара и от друга, за привличане на капитал към разработката на нови и перспективни направления при силно изразена пазарна ориентация. Развитие и поддържане на висококачествени информационни и телекомуникационни услуги, общо ползване на налична инфраструктура, технологични ресурси и др. Особено важно е наличието на специфична "концентрирана" интелектуална среда, насърчаваща иновациите и предприемачеството, както и подобрени възможности за привличане на рисков капитал.

Технологичният инкубатор в рамките на ВТП е средство за стимулиране развитието на предприемачеството и иновациите в областта на технологично ориентираните производства. Инкубаторите "отглеждат" млади високотехнологични фирми, помагайки им да оцелеят и се разраснат през началния период, когато са най-уязвими. Те подпомагат извършването на технологична и пазарна оценка на проектите, подготовката на план за развойно-внедрителската дейност и бизнес план, осигуряват професионална мениджърска помощ - директно в управлението на фирмата и индиректно, - чрез курсове, семинари и т.н. Инкубаторите съдействат при намирането на инвестиционен капитал и при комерсиализирането на продуктите, помагат при контактите с различни правителствени и международни програми, участието в международни изложения, панаири и др. Предлагат също на предприемаческите фирми ползването на общи офис услуги, достъп до оборудване, гъвкави лизингови схеми, работно пространство, обикновено с възможности за разширяване, обща инфраструктура и всичко това съсредоточено под един покрив.

Често технологичните инкубатори са свързани тясно с университет и изследователски център. Целта на инкубаторните програми е да "отгледа" успешно функциониращи фирми, финансово жизнеспособни и напълно самостоятелни когато напускат инкубатора, обикновено след период от две-три години. По данни на Американската асоциация на бизнес инкубаторите, преобладаващия процент от създадените по този начин фирми в САЩ са все още в бизнеса. Инкубаторите могат да развият различни критерии за подбор на потенциалните си клиенти, да работят в група сектори на промишлеността или да се концентрират в определена продуктова ниша, например софтуер, микроелектроника, биотехнологии, електромедицинска апаратура и др.

7. Мерки за усъвършенстване на нормативната уредба на високотехнологичните дейности

Важна обща предпоставка / за развитието на активна секторна политика в областта на високите технологии / е усъвършенстването на нормативната база.

От особено значение биха били подготовката и приемането на специален закон за ВТП и ВТА, който да уреди обществените отношения, свързани с високотехнологичните дейности в България, и да създаде условия за развитието на такава дейност чрез териториално, структурно и целево обособени субекти - високотехнологични паркове.

Необходимо е нормативно да се очертае обхватът на ВТА, да се регламентира управлението им на държавно равнище и ролята на отделните институции - Министерски съвет, Министерство на промишлеността, останалите органи на изпълнителната власт, БАН, университетите други. Следва да се предвиди адекватно данъчно третиране, отразяващо спецификата на сектора.

В Закона за ВТП и ВТА е необходимо да залегнат основните изисквания за създаването на ВТП у нас и процедурата по регистрацията им. Подобна регистрация на парковете и на техните членове, ползващи специфичното данъчно третиране е необходима, за да се гарантира целевото използване на създадените стимули.

Необходимо е да се създадат съответните законови предпоставки и гаранции за активното участие на държавата, общините, висшите училища и БАН, при учредяването на ВТП със свое имущество като земя, сгради, инфраструктура, оборудване и т. н. Необходимо е да се разработи нормативно процедурата на учредяване, опериране и прекратяване на ВТП, целевото използване на предоставеното имущество.

Заедно с подготовката на Закон за ВТП и ВТА е необходимо да се огледа цялостно законодателството, регламентиращо научноизследователската дейност, образованието, авторското и патентното право, външнотърговският режим, стимулирането на малките и средни предприятия, данъчното законодателство,

Закона за счетоводството, нормите и актовете, регламентиращи процеса на стандартизация и сертификация на продукцията и други. Целта е да се отстранят съществуващите пречки пред развитието на иновациите и ВТД у нас и да се потърсят различни допълнителни форми за стимулиране на тези дейности.

8. Насочване на държавни ресурси за развитие на високотехнологичните дейности

Секторна индустриална политика в областта на ВТД не би могла да се реализира без необходимите финансови средства, обезпечавачи такава политика. За разлика от други сектори, където държавните усилия могат да се ограничат с либерализация, облекчаване на външнотърговския режим, демонополизация, подобряване на нормативната база, мерки за привличане на чужди инвестиции и други такива, в областта на ВТД трудно би се постигнал сериозен ефект без целево насочване на държавни средства.

Пазарните механизми и усилията на частния сектор не са достатъчни за стимулиране на ВТ дори в технологично и икономически най-развитите държави. За ситуация като нашата, когато трябва да компенсираме и пропуснатите в тази област 10 години, активната държавна подкрепа е безалтернативна. България не може да води активна секторна политика с ангажиране на държавни финансови ресурси в много области. За няколко важни стратегически за страната сектора обаче ние можем и трябва да заделим необходимите средства, като гарантираме разумното им и ефективно използване. Ролята на катализатор, която високите технологии изпълняват в индустрията и обществения живот ги прави естествения фокус на едно такова въздействие.

Тук не става дума за директно субсидиране на високотехнологичните производства, а за косвено стимулиране чрез покриване на разходи за изследователска и развойна дейност с висок риск, чрез осигуряване на достъп до лаборатории и оборудване, което частните компании не могат да си осигурят, чрез финансиране обмена на информация, международните контакти, обучението и специализацията на ключовите експерти в съответните области на високите технологии, сертифицирането по международните стандарти, и други. Фактически става дума за финансово обезпечаване на дейностите и проектите в областите на държавно въздействие, очертано по-горе в стратегията.

Финансирането на високите технологии чрез бюджета ще се извършва посредством обособени средства за подпомагане на ВТД и ВТП в бюджета на Министерство на промишлеността, съгласувано с политиката на Министерството на образованието и науката в областта на научните изследвания при спазване на принципите на състезателност между проектите, прозрачност и т. н. Средствата ще се насочват за създаване на условия и механизми за ускорено превръщане на придобитите у нас и от чужбина знания в краен конкурентно реализиран на националния и външния пазар продукт. Основната част от средствата трябва да се насочват към дейностите във ВТП, за да има осезаем ефект. Това могат да бъдат:

- Проекти в областта на изграждането на инфраструктурата на парковете – сграден фонд, комуникации и др.
- Информационно обезпечаване.
- Подкрепа за организиране на международни срещи, семинари и други.
- Финансиране на създаването на инкубатори за високотехнологичните фирми в рамките на парковете.
- Подкрепа за изграждане на базови лаборатории и закупуване на техника, необходима за развитие на изследователски проекти с голям потенциален пазарен ефект.

Самостоятелно финансово условие за осъществяване на държавната политика за развитие на ВТ е постепенното нарастване на разходите за научноизследователска и о процент от БВП. Необходимо е да се насочат ресурси за технологично развитие, образование, непрекъснато следдипломно обучение, ускоряване на реструктурирането на изследователската и развойната дейност и пазарното ѝ ориентиране. Постепенно трябва да нарастват и разходите за НИРД, генерирани вътре в стопанския сектор. В условията на активна приватизация това ще са средства основно от частните дружества. Държавната финансова помощ за ВТД и ВТП трябва да съчетава и да стимулира активното финансово участие на частни фирми, международни организации, фондации, браншови асоциации, общините.

Основният ресурс, който ще бъде насочен от държавата към високотехнологичните паркове ще бъде под формата на сгради, земя, оборудване, с които държавата ще участва в учредяването им. По този начин ще се реши въпроса с бъдещето на някои от бившите отраслови институти и развойни бази. Друг важен ресурс ще бъде част от базата на висшите училища и БАН, която също ще бъде включена във високотехнологичните паркове.

Особено важно е съчетаването на политиката на държавно с тази на регионално ниво, както и инициативата от страна на местните власти. За тази цел следва да се предвидят и насочат ресурси към развитието на иновативни, високоинтелектуални и високотехнологични производства в районите за растеж в съответствие с Националния план за регионално развитие на районите за растеж.

Важен източник на финансиране на парковете и високотехнологичните дейности през следващите години ще бъдат международните програми, по които държавата ще осигури средства за развитието им.

Правителството ще осигури включването на проекти в областта на развитието на високотехнологичните паркове и високотехнологичните дейности в Програма ФАР на ЕС, в редица двустранни програми за икономическа и техническа помощ за България.

9 . Адекватно данъчно третиране

Държавната подкрепа ще се реализира чрез адекватно данъчно третиране на регистрираните като ВТП дружества и лицата, осъществяващи ВТД на тяхна територия, с оглед тяхното стимулиране.

1. Въвеждането на възможността за корпоративно подоходно облагане на ВТП и фирмите на неговата територия, като процент от приходите, вместо облагане на положителния финансов резултат. Това се определя от необходимостта бързо да се обновяват основните средства на високотехнологичните фирми, особената структура на разходите, включително за развой и внедряване, необходимостта от реинвестиране на големи средства и др., което трудно се постига в рамките на стандартното подоходно облагане. Такова облагане би било стимулиращо за фирми с висока рентабилност, каквито са повечето високотехнологични фирми, както и за фирми, желеещи да привлекат стратегически инвеститори и да излязат на световните борси.

Друга форма на косвена подкрепа - задължението на всеки парк да формира целеви фондове за подкрепа на високотехнологичните дейности на своята територия. Тези фондове е целесъобразно да бъдат:

- Фонд "Проекти", който има за цел да подпомага бизнес проекти на фирмите от ВТП, най-вече в предпазарния етап на продуктивния цикъл;
- Фонд "Инвестиции" със задача да подпомага модернизиранието на инфраструктурата на ВТП и изграждането на нови обекти в парковете.

Средствата във фондовете ще се набират от отчисления от приходите на самия парк, вноски на членовете на парка, дарения и други.

Особено важно е признаването на експорта на високотехнологични услуги за износ по смисъла на Закона за ДДС, или признаване правото на данъчен кредит при реализирането на такива услуги, в съответствие с Директива $\square$ 6 на ЕС. Разбира се това следва да се съчетае със съответните мерки за контрол от страна на данъчната администрация.

С оглед улесняване създаването на ВТП е целесъобразно тяхната регистрация и удостоверяването на високотехнологичните дейности да бъде освободено от държавни такси. По същите причини трябва сградите, собственост на високотехнологичния парк, както и сградите за които той е придобил правата на ползване да бъдат освободени от данък върху недвижимите имоти, както и високотехнологичните паркове да бъдат освободени от данък при придобиване на имущество от държавата или общината по дарение и по възмезден начин.

Предвид експортната ориентираност на високотехнологичните производства и необходимостта от привличане на външни инвеститори, целесъобразно е високотехнологичните паркове да имат възможността да работят в съществуващите в страната свободни икономически зони.

10. Организационни мерки за реализация и развитие на държавната политика в областта на ВТД

За изпълнението на стратегията са необходими организационни предпоставки и постоянно управление на процеса.

Като един от основните приоритети на държавната политика развитието и насърчаването на високите технологии е предмет на дейност на Министерския съвет.

По предложение на Министъра на промишлеността, Правителството приема Стратегия за развитие на високите технологии и Годишни програми за развитие и насърчаване на ВТД. В тях трябва да се предвидят конкретни мерки за реализация на стратегията в отделните области на държавно въздействие, финансовото осигуряване на мерките, друга политическа и международна подкрепа през съответната година. В годишните програми ще се поставят конкретни задачи на отделните ведомства по разработване и реализация на определената политика. Ще се формулират приоритетни за годината стратегически проекти в научния, развойния и стопанския аспект на ВТД.

Необходимо е да се създаде Консултативен съвет в областта на високите технологии и развитието на високотехнологичните дейности, който да се ръководи от Министъра на промишлеността. В него освен представители на министерствата, чиито функции са пряко свързани с развитието на високите технологии, ще влизат и експерти от стопанския и нестопанския неправителствен сектор, представители на БАН, ВУЗ, и др.

В Министерството на промишлеността трябва да се създаде специално звено за осъществяване правомощията на Министъра на промишлеността и за провеждане политиката за развитие на ВТ. Една от функциите на това звено ще е воденето на публичните регистри на ВТП и високотехнологичните фирми, членове на ВТП.

Важно условие за реализацията на държавната политика в областта на ВТД е осигуряването на сериозна международна подкрепа за усилията на България по линията на:

- програмите, които предоставят помощ на страната по линия на ЕС, ПРООН, ОИСР и други;
- програмите на Световната банка, Европейската банка за възстановяване и развитие и други международни финансови институции;
- дългосрочните многостранни договори (напр. Черноморското икономическо сътрудничество);
- двустранните споразумения за техническа помощ със САЩ (Агенцията за международно развитие), Великобритания (Ноу-хау фонд), Япония, Франция, Холандия и други;
- международни програми на наши и чуждестранни частни и обществени фондации, сдружения, браншови и търговски камари и т.н.;
- международни мрежи за развитие на високите технологии, трансфер на технологии, обмен на специалисти, информация и др.

Особено внимание следва да се обърне на пълното асоцииране на страната ни в Пета рамкова програма на Европейския съюз за изследвания, технологии и демонстрации.

Това е важно не само от гледна точка на възможното финансиране на проекти, обучение на специалисти и трансфер на ноу-хау, но и за ускоряване интегрирането на страната ни в европейските структури на научните и технологичните изследвания и подготовката за пълноправно членство в съюза. За тази цел е необходимо изграждането на съответната система от контактни точки на институционално ниво, както и предприемането на мерки за информиране, техническа и консултантска помощ на потенциалните участници.

Важна задача на дипломатическите и търговските ни мисии в чужбина и на международните контакти на наши официални лица трябва да стане привличането на интерес, инвестиции и пазарна реализация за наши високитехнологични проекти, продукти и услуги.

• • •

Реализацията на Стратегията за развитие на високите технологии има важно дългосрочно значение за България. Тя ще определи отрасловия модел на страната, възможностите за постигане на висок икономически растеж и жизнен стандарт в дългосрочен план. Заедно с това успешните ни усилия в тази насока ще бъдат свидетелство за възможностите на обществото да си поставя и решава сложни задачи, ще бъде доказателство за потенциала ни да бъдем част от развития модерен свят.